

PROFESSORILIITON VAASAN YLIOPISTON OSASTO 25 VUOTTA: YHTEYDEN- PITO-ORGANISAATIOSTA AIDOKSI AMMATILLISEKSI JÄRJESTÖKSI

Professorikunnan valtakunnallisen järjestäytymisen alku

Yliopisto instituutiona omaa yli tuhatvuotiset perinteet ja suomessakin yliopistolaitoksen historia ulottuu yli 350 vuoden taakse. Yliopistojen opiskelijat ovat järjestäytyneet erilaisiksi ryhmittymiksi koko yliopistojen olemassa olon ajan – aluksi osakunniksi, sittemmin yliopistokohtaisiksi ylioppilaskunniksi, tieteenalakohtaisiksi ainejärjestöiksi ja viimeksi poliittisiksi ryhmiksi. Yliopiston opettajien ja tutkijoiden ammatillinen järjestäytyminen sen sijaan on – ainakin Suomessa – varsin nuorta. Kaikkien keskeisten opettaja- ja tutkijaryhmien – professorien, lehtoreiden ja assistenttien – valtakunnalliset liitot perustettiin samoihin aikoihin 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, siis nelisenkymmentä vuotta sitten.

Professorien asema yliopistossa säilyi lähes muuttumattomana aina 1950–60 luvuille saakka. Professuuri oli käytännössä ainoa tiedekuntaa (erikoiskorkeakoulussa koko korkeakoulua) alempi yksikkö. 1960-luvulla voimakkaasti kasvaneet opiskelijamäärät, uusien yliopistojen ja korkeakoulujen perustaminen sekä näitä seurannut professorien ja muun opettajakunnan lukumäärien kasvu johtivat vähitellen tieteenalakohtaisiin laitoksiin, joissa professuurin yhteyteen ja viran haltijan alaisuuteen kuului myös muuta opettajakuntaa: apulaisprofessoreita, lehtoreita ja assistentteja, lopulta avustavia tehtäviä suorittavaa henkilökuntaakin. Professorin toimenkuvaan tulivat näin myös yliopiston alihallinnon esimiestehtävät. Yliopiston ylin hallinto oli koko ajan kuulunut nimenomaan professorikunnalle.

Ratkaisevat vaiheet professorin aseman muutoksessa koettiin kuitenkin vasta 1960- ja 1970-lukujen vaihteessa, kun SYL eurooppalaisten ylioppilaslevottomuuksien innoittamana otti ohjelmaansa ns. ”mies ja ääni” -periaatteen toteuttamisen yliopistojen hallinnossa. Asiaa valmistellut Nummisen komitea myös esitti kesällä 1969 sen toteuttamista ja hallitus antoi eduskunnalle kiireesti komiteamietintöön perustuvan lakiesityksen, joka oli tarkoitus saattaa voimaan vielä ennen vuoden 1970 maaliskuuta. Tässä tilanteessa maan professorikunta, tai ainakin yhteiskunnallisesti aktiivisin osa siitä, heräsi. Joukko professoreita perusti oman ammattijärjestön, Korkeakoulujen Professoriliiton (nykyisen Professoriliiton), joka nopeasti ja tehokkaasti organisoiti eduskunnassa lain käsittelyn yhteyteen jarrutuskeskustelun, jonka seurauksena lakiesitys meneillään olevilla valtiopäivillä raukesi. Asia nousi uudelleen esiin kahden seuraavan hallituksen toimesta, mutta kaatui lopullisesti eduskunnassa syksyllä 1973. Professoriliitto oli kuitenkin syntynyt. Liitto kehittyi nopeasti yleiseksi ammattijärjestöksi, selvimpänä osoituksena tästä oli liiton jäsenyys Akavassa v. 1974.

Ilmeisesti lähinnä edellä kuvattujen tapahtumien seurauksena professorikunnan ammatillinen järjestäytyminen on tapahtunut muista yliopistojen opettajaryhmistä poiketen eräänlaisella ”top to down” -periaatteella: jäsenet ovat suoraan valtakunnallisen liiton jäseniä. Tämän lisäksi he nykyisin kuuluvat samalla johonkin liiton statukseltaan epävirallisluontoiseen osastoon. Lehtoriunion (nykyisin Yliopistonlehtorien liiton) ja Korkeakoulujen Assistenttiliiton (nykyisin Tieteentekijöiden liiton) perustaminen taas eteni paikallisten/korkeakoulukohtaisten rekisteröityjen yhdistysten yhteenliittymänä (”bottom to top” -periaate). Professoriliitossa aikanaan käyttöön otettu järjestelmä on koettu ilmeisen hyväksi – organisaatioasteeltaan matalaksi ja paikalliselta hallinnoltaan kevyeksi – minkä seurauksena se on edelleenkin vallitseva käytäntö.

Professoriliiton Vaasan yliopiston osaston perustaminen

Vaasan yliopiston (silloisen korkeakoulun) professorikunnan lukumäärä oli 1980-luvun alussa varsin vaatimaton. Erityisesti virkaansa nimitettyjä professoreita ja apulaisprofessoreita oli vain muutama. Näistä useimmat (6 kpl v. 1982) sekä eräät pitempiaikaiset viranhoitajat (3 kpl v. 1982) kuuluivat jäseninä Professoriliittoon. Totesin tämän tilanteen, kun syksyllä 1981 aloitin professorityöurani Vaasan korkeakoulun nimitettynä tilastotieteen apulaisprofessorina ja tästä tehtävästä virkavapaana avoinna olleen talousmatematiikan professorin viran hoitajana. Olin tullut professorin tehtävään ns. pitkän linjan kautta: ensin 10,5 vuotta assistenttina Turun kauppakorkeakoulussa ja sitten 3 vuotta lehtorina Lappeenrannan teknillisessä korkeakoulussa. Näiltä vuosilta minulla oli varsin runsaasti yliopistollista ammattiyhdistyskokemusta takanani.

Turun kauppakorkeakoulussa vallitsi ns. assistenttien vanhimman järjestelmä. Korkeakoulun johto nimesi yhden assistenteista assistenttien vanhimmaksi, jonka tehtäviin kuului mm. kandidaattitenttien valvonnan organisointi (opetusta maisteritasolla ei juurikaan ollut, vaan ylempään tutkinnon suorittajilla oli mahdollisuus muutaman kerran vuodessa suorittaa yleisissä tenttitilaisuuksissa kirjatenttejä). 1970-luvulla assistenttien vanhimmalla oli myös läsnäolo- ja puheoikeus opettajaneuvoston (nykyisen hallituksen) kokouksissa. Koska olin yksi harvoista maisterin ja pian lisensiaatin tutkinnon suorittaneista assistenteista, tuo assistenttien vanhimman tehtävä tuli aika nopeasti osalleni.

Monet pitkäaikaisesti assistenttien tehtäviä hoitaneet henkilöt kuuluivat jäseninä v. 1967 perustettuun Turun Assistenttilyhdistykseen. Tämän yhdistyksen hallituksessa oli yksi kiintiöpaikka TuKKK:n assistenteille. Tuo hallituksen jäsenyys tuli kahdeksi vuodeksi myös minun osakseni. Toiminta yhdistyksessä oli kaikin puolin rakentavaa ja miellyttävää, mutta kokemukset osoittivat, että yhdistyksen hallituksen käsittelemät asiat koskivat lähes poikkeuksetta Turun yliopiston asioita, omat asiamme käsitelimme omissa epävirallisissa kokouksissamme. Tietoon tuli lisäksi, että TuKKK tullaan valtiollistamaan v. 1977, jolloin assistenteilla olisi mahdollisuus saada täysivaltainen edustaja korkeakoulun hallitukseen osana kolmikantaperiaatetta. Näiden tekijöiden innoittamana otin vetovastuun oman assistenttilyhdistyksen perustamiseksi TuKKK:uun. Turun kauppakorkeakoulun assistenttien ja tutkijain yhdistys pe-

rustettiin v. 1976 ja se sai jäsenyyden KAL:ssa samana vuonna. Toimin yhdistyksen puheenjohtajana v. 1978 Lappeenrannan teknilliseen korkeakouluun siirtymiseeni asti.

Lappeenrannassa lehtorit (lehtoreita oli lähinnä vain perusluonnontieteissä ja kielissä) kuuluivat valtakunnalliseen Teknillisten korkeakoulujen lehtorien yhdistykseen. Olin Lappeenrannassa työskentelyni ajan tuon yhdistyksen hallituksessa ja viimeisenä vuonna 1981 sen puheenjohtaja. Puheenjohtajuudesta seurasi puolestaan Lehtoriliiton hallituksen jäsenyys.

Edellä olevan taustan perusteella pidin itsestään selvänä, että heti Vaasan tultuani liityn Professoriliiton jäseneksi. Aiemmat kokemukset johtivat myös siihen ajatukseen, että olisi hyvä saada aikaan myös paikallistasolla professorikunnan yhteen kokoava elin. Olin v. 1982 alussa yhteyttä liiton silloiseen puheenjohtajaan, professori Martti Tienariin asian edistämiseksi. Hän kertoi, että oli mahdollisuus perustaa liiton puitteissa epävirallisia (rekisteröimättömiä) korkeakoulu- tai paikkakuntakohtaisia alaosastoja, joita varten liitto oli laatinut mm. mallisäännöt, mutta jotka toimivat mm. ilman omaa taloudenpitoa. Professori Tienari tekikin pian korkeakouluun vierailun, jonka yhteydessä sovittiin oman alaosaston perustamiseen ryhtymisestä. Oma korkeakoulukohtainen osasto katsottiin jo tuolloin paikkakuntakohtaista osastoa paremmaksi vaihtoehdoksi (ÅA:lla ja SHH:lla ei tainnut olla yhtään vakinaista professorin viran haltijaa tuolloin Vaasassa ja joka tapauksessa virat olivat muualla sijaitsevien emoyliopistojen hallinnassa).

Professoriliiton Vaasan korkeakoulun alaosaston (nyk. PL:n Vaasan yliopiston osaston) perustava kokous pidettiin 19.5.1982. Paikalla oli 7 korkeakoulussa työskentelevää liiton jäsentä (Ingo, Mikkonen, Routamaa, Ruuhela, Salmi, Virtanen, Yli-Olli). Perustava kokous päätti lisäksi oikeuttaa kokouksesta poissa olleet liiton jäsenet (Laurén, Palomäki) myöhemmin allekirjoittamaan alaosaston perustamisasiakirjan. Perustavan kokouksen puheenjohtajana toimi tämän kirjoittaja ja sihteerinä apulaisprofessori Paavo Yli-Olli. Kokous hyväksyi alaosastolle liiton mallisääntöihin perustuvat säännöt ja valitsi ensimmäisen johtokunnan. Alaosaston ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin apulaisprofessori, vt. professori Ilkka Virtanen, varapuheenjohtajaksi vt. professori Vesa Routamaa, johtokunnan kolmanneksi varsinaiseksi jäseneksi apulaisprofessori Paavo Yli-Olli sekä varajäseneksi professori Christer Laurén. Jäsenkunnan pienuus näkyy mm. johtokunnan alkuvaiheen kokoonpanossa: yhteensä 3 varsinaista jäsentä ja yksi varajäsen. Liiton hallitus hyväksyi alaosaston osaksi liiton organisaatiota 13.9.1982.

Osaston toiminnan perusluonne, joka jatkui samantapaisena aina 1990-luvun loppuun saakka, näkyi jo perustavan kokouksen toteutuksessa. Osaston keskeisiksi tehtäviksi nähtiin toiminta professorikuntaa yhteen kokoavana elimenä, yhteydenpito liittoon (puheenjohtaja, edustus valtuustossa, hallituksen jäsenyys/varajäsenyys), jäsenhankinta (missä onkin onnistuttu perinteisesti erinomaisesti) sekä vuosittaisten kahden kokouksen yhteydessä tehtävät vierailut vaasalaisiin yrityksiin ja muihin organisaatioihin. Perustavan kokouksen jälkeen tehtiin vielä tutustumiskäynti Vaasan Osuuspankin Pääkonttorin uusiin tiloihin, saatiin tietoa pankin toiminnasta ja nautittiin pankin tarjoamasta tarjoilusta ja upouusista saunatiloista.

Myöhempien vuosien toiminnasta

Varsinainen ammatillinen toiminta tapahtui alkuvaiheessa pääosin liiton kautta. Osasto kylläkin huolehti mm. jäsenhankinnasta, luottamusmiesjärjestelmän toteutumisesta, professoriedustajien valinnasta yliopiston eri elimiin jne. Merkittävä paikallinen toimintamuoto tuli ohjelmaan 1990-luvun alussa tutkijankoulutuslisäjärjestelmän käyttöön otton myötä. Alkuvaiheessa rehtorin tuli vain informoida osastoa tutkijankoulutuslisien kohdentamisesta, sittemmin mukaan tuli tätä vahvempi kuulemisperiaate ja lopulta tutkijankoulutuslisien kohdentaminen tapahtui yliopiston johdon ja osaston johdon välisin pöytäkirjatuin neuvotteluin. Vaasan yliopiston kohdalla nämä lisien kohdentamiset saivat poikkeuksellisen vahvan merkityksen. Ensimmäisten yliopistojen joukossa ellei peräti ensimmäisenä yliopistona Vaasan yliopistossa lisät saatiin professorin viran haltijoille pysyvinä henkilökohtaisina lisinä. Niitä käytettiin myös virkojen sijoituspalkkaluokkien korotukseen, mm. kaikki aikaisemmat apulaisprofessorien virat saatiin varsin nopealla aikataululla nostetuksi samalle tasolle kuin aiemmillä varsinaisilla professoreillakin oli. Tässä työssä osaston nykyisellä pitkäaikaisella puheenjohtajalla, professori Asko Lehtosella on ollut ratkaisevan tärkeä merkitys. Myös rehtori Matti Jakobssonin ennakkoluuloton ja valistunut (sanoitus AL) suhtautuminen lisien kohdentamiseen on ollut esimerkiksi kelpaavaa.

Uudelle vuosikymmenelle ja samalla uudelle tuhatluvulle tultaessa osaston toiminta on muuttunut entistä enemmän ammattimaisesti hoidetuksi ja johdetuksi ammattijärjestötoiminnaksi. Edellä käsittelemäni tutkijankoulutuslisäjärjestelmään liittyvät kysymykset merkitsivät jo tätä. Uuteen palkkausjärjestelmään tapahtunut siirtyminen asettaa entistä enemmän vaatimuksia professorien paikalliselle edunvalvonnalle ja samalla edellyttää edelleen tiivistyvää yhteydenpitoa liittoon. Työajan seuranta- tai kohdentamisjärjestelmän käyttöönotto ja jo sen uhka, kuten professorikunta asian kokee, merkitsee tätä samaa. Uuden yliopistolain mukanaan tuomat yliopistojen aseman muutokset ja siitä seuraavat henkilöstön aseman muutokset ovat haasteita, joiden suuruutta ei vielä edes täysimittaisesti tunneta.

Osaston toiminnan professionalisoituminen on näkynyt myös siinä, kun osaston puheenjohtajuus aiemmin kiersi pääsääntöisesti kahden vuoden jaksoissa professorilta toiselle (johtokuntatyöskentelyn ”valmentamana”), niin nyt on nähty välttämättömäksi saada lisää pitkäjänteisyyttä tähänkin toimintaan. Vaasan yliopiston osastolla on ollut ilo saada pitää nykyinen puheenjohtaja jo pitkään tässä tehtävässä. Puheenjohtajan ammattitaustan kautta tuleva asiantuntemus, pitkäaikainen intensiivinen asioihin paneutuminen, tiivis yhteydenpito liiton johtoon sekä vahvat luontaiset ominaisuudet ovat tehneet hänestä vaikeasti korvattavan osaston jäsenkunnan puolestapuhujan. Johtokunta edustaa kokonaisuudessaankin pitkäaikaiseen kokemukseen perustuvaa ammattiyhdistysosaamista. Haluankin tässä yhteydessä esittää sekä puheenjohtajalle että koko johtokunnalle niin omat kuin koko jäsenistön parhaat kiitokset tästä pitkäaikaisesta ja ainutlaatuisesta työstä.

Arvoisat kuulijat! Professoriliiton Vaasan yliopiston osaston perustaminen 25 vuotta sitten on osoittautunut oikeaan osuneeksi toimenpiteeksi. Osastosta on muodostunut neljännesvuosisadassa merkittävä vaikuttaja sekä yliopiston sisällä että Professoriliitossa. Toivotan omasta

puolestani osastolle jatkuvaa menestystä sen ponnistellessa jäsenkuntansa etujen turvaamiseksi ja kehittämiseksi. Liiton edustajien välityksellä toivotan myös menestystä 40. ikävuottaan lähestyvälle Professoriliitolle. Ja kaikille juhlavieraille toivotan rauhaisaa joulunaikaa sekä toivorikasta uutta vuotta 2008.